

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Možnosti pražských středních odborných učilišť
s domovy mládeže při ovlivňování volného času studentů**

**The possibility of Prague secondary vocational schools
with youth home in influencing student's free time**

Dagmar Bezděková

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Daniela Nováková

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného
výcviku

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Možnosti pražských odborných učilišť s domovem mládeže při ovlivňování volného času studentů* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze .....

Anotace

Teoretická část bakalářské práce obsahuje představení pedagogiky volného času, výchovy mimo vyučování, popis režimu času na středním odborném učilišti s domovy mládeže, adolescenci, identitu a vrstevnické vztahy této věkové skupiny. V praktické části je proveden výzkum volného času studentů na domově mládeže. Výzkum je veden formou dotazníků.

Klíčová slova

Střední odborné učiliště, domov mládeže, student, volný čas, volnočasové aktivity, dospívající

Annotation

The theoretical part of the thesis contains an introduction of free time pedagogy, education outside the classroom, description of the time at the secondary vocational school with youth hostels, adolescence, identity and peer relationships in this age group. In the practical part of a survey of free time students at the youth home research is conducted through questionnaires.

Keywords

Secondary vocational school, youth home, student, leisure, leisure activities, adolescent

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Daniele Novákové za cenné rady a celkové vedení v průběhu tvorby bakalářské práce. Mé další poděkování patří paní zástupkyni ředitele Středního odborného učiliště Ohradní PhDr. Ivaně Knaislové a vedoucí vychovatelce na domově mládeže Středního odborného učiliště Ohradní paní Renatě Trňákové za umožnění výzkumu na domově mládeže.

Obsah

Úvod	7
1 Volný čas	8
1.1 Pojem volný čas, volný čas dětí	9
1.2 Různé pohledy na volný čas	9
1.3 Volný čas a životní styl	10
2 Výchova mimo vyučování.....	12
2.1 Pojem výchova mimo vyučování	12
2.2 Vztah a komunikace ve výchově mimo vyučování	13
2.2.1 Vztah mezi vychovatelem a mladým člověkem	14
2.2.2 Vztahy mezi dětmi.....	15
3 Domov mládeže.....	16
3.1 Provoz domova mládeže.....	16
3.2 Pracovníci domova mládeže.....	16
3.3 Výchovně vzdělávací činnost domova mládeže.....	17
4 Výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování	19
4.1 Činnost vychovatele	20
5 Periodizace adolescence	21
6 Identita	22
6.1 Vývoj identity, adolescentní identita	22
6.2 Osobní a sociální aspekt identity	22
7 Vztahy adolescentů.....	24
7.1 Vrstevnické vztahy	24
8 Rizikové chování adolescentů	25
8.1 Šikana	26
8.1.1 Účastníci šikany.....	27
8.1.2 Následky šikany.....	28
8.2 Kyberšikana	29
8.2.1 Prostředky ke kyberšikaně.....	29
8.2.2 Důležité prvky v kyberšikaně	30
8.2.3 Následky kyberšikany.....	31
9 Vlastní výzkum.....	32
9.1 Cíle výzkumu.....	32

9.1.2 Výzkumné otázky.....	32
9.2 Charakteristika zkoumaného souboru	32
9.3 Metoda výzkumu.....	32
9.3.1 Dotazníkové šetření.....	32
9.3.2 Průběh šetření.....	33
9.4 Výsledky výzkumu.....	42
9.4.1 Zhodnocení dotazníků	42
9.4.2 Potvrzení otázek	44
10 Závěr.....	45
Seznam použitých informačních zdrojů	47
Seznam příloh.....	48

Úvod

Téma mé bakalářské práce *Možnosti pražských středních odborných učilišť s domovy mládeže při ovlivňování volného času studentů* jsem si vybrala proto, že jsem několik let působila jako vychovatelka v domově mládeže a zabývala jsem se volným časem adolescentů, tedy mládeže mezi 15 – 22 rokem věku, respektive v domově mládeže mezi 15 – 18 rokem věku. Napadala mě otázka, zda se jim určitá akce bude líbit, v jakém počtu se zúčastní a zda se tato forma naplnění volného času setká s ohlasem. Domnívám se tedy, že bude zajímavé pokusit se zodpovědět tyto otázky v kontextu domova mládeže. Jaké tedy mají studenti středního odborného učiliště s domovy mládeže možnosti pro využití volného času a jak mohou pracovníci učiliště tento volný čas studentů ovlivňovat.

Cílovou skupinu mládeže bych blíže specifikovala jako dívky a chlapce (já se ve své práci budu zabývat chlapeckou populací), kteří spadají do kategorie adolescentů. Toto období začíná přibližně kolem 15 roku a končí kolem 22 roku věku jedince. Ve výzkumné části se tedy soustředím na studenty v rozmezí 15 až 18 let věku a bude mě zajímat, jak tráví volný čas na domově mládeže, jaký mají výběr aktivit a jak tomuto výběru napomáhá střední odborné učiliště nebo domov mládeže. Toto období je podle mě velmi problematické, protože se utváří vlastní identita, je možnost chytnout se i nějaké party. Proto se chci otázkou možností volného času zabývat a zjistit, zda a jak je možné trávit volný čas na domově mládeže.

Tato práce se skládá ze dvou částí: teoretické a praktické. V teoretické části charakterizují domov mládeže, volný čas a různé pohledy na něj, výchovu mimo vyučování, komunikaci. Neopomenou se zmínit o činnosti vychovatele na domově mládeže a budu se také zabývat kategorií adolescentů, jejich identitou, vztahy mezi adolescenty a rizikovým chováním adolescentů. Vše uvedu na základě vyhledaných pramenů.

V praktické části provedu výzkum na středním odborném učilišti s chlapeckým obsazením a budu zjišťovat, jaké mají studenti možnosti využití volného času a jak k tomuto problému přispívá domov mládeže. Toto je tedy hlavní cíl mé bakalářské práce. Šetření provedu na pražském středním odborném učilišti, jak již je uvedeno v názvu práce.

1 Volný čas

„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ (Hofbauer, B., 2004, s. 13). Je to tedy doba, kdy si svou nebo své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme to, co nás baví, to, co nám přináší pocit uspokojení, seberealizace a uvolnění. Zároveň pro někoho může být formou trávení volného času činnost, která spadá do oblasti povinností, takže můžeme obecně říci, že hranice mezi povinnostmi a volným časem není přesně určená. Povinnost nemusí být vždy nutně chápána jako něco nepříjemného.

Také víme, že při neorganizovaném trávení volného času mohou být účastníci různým způsobem ohroženi nebo může dojít k úrazu. Domnívám se, že tato věková skupina, o které se v bakalářské práci zmiňuji, má velmi blízko k jednání, kterými mohou ohrožovat sami sebe nebo i druhé. Například experimentováním s drogami, z nudy překračují zákon, dopouštějí se šikany svých vrstevníků, krádeží, zaměřují svou agresivitu na příslušníky jiných etnik. Proto se domnívám, že bychom se volným časem u této věkové skupiny měli více zabývat.

S pojmem volný čas vyvstává několik otázek: Co je to volný čas? Tráví dívky svůj volný čas jinak než chlapci? Jak je možné, že někdo umí se svým volným časem lépe hospodařit a jiný ne? Naučí se člověk sám od sebe hospodařit se svým časem nebo potřebuje někoho, aby ho vedl, aby mu byl příkladem? Jak můžeme v rámci volného času pozitivně působit na děti a mládež a jak je můžeme vychovávat pro volný čas? Základní kámen klade rodina. Děti své rodiče napodobují, do značné míry přebírají jejich životní styl, tedy i trávení volného času. Neplatí to samozřejmě jednoznačně, ale vliv rodiny a jejich příslušníků je velmi velký a silně člověka ovlivňuje. Do ovlivňování volného času jedince může zasáhnout také škola, učitelé, vrstevníci, kamarádi, známí, hromadné sdělovací prostředky nebo literatura.

Na druhé straně existují organizace, které se zabývají trávením volného času dětí a mládeže. Záměrně na ně působí a naučí je volný čas racionálně využívat. Toto ovlivňování má vymezený cíl, je plánovité, dlouhodobé a probíhá zde výchovné působení. Mluvíme tedy o pedagogickém ovlivňování volného času.

1.1 Pojem volný čas, volný čas dětí

Do pojmu volný čas, jak jsem se již zmiňovala v předcházející kapitole, patří odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti nebo zájmové vzdělávání. Pokud jde o mládež, do oblasti volného času nepatří vyučování a činnosti, které s ním souvisejí, základní péče o zevnějšek, povinnosti, které jsou spojené s chodem rodiny nebo výchovného zařízení (domova mládeže). Také sem nepatří činnosti spojené s biologickou existencí člověka jako například jídlo, spánek, hygiena a zdravotní péče.

Specifickou skupinou, u které je potřebné pedagogické ovlivňování volného času, je mládež v rozmezí 15 – 18 let, tedy věková skupina adolescentů mezi 15 – 22 lety. Tato skupina mládeže nemá dostatek zkušeností, nedovede se patřičně orientovat ve všech oblastech zájmových činností a zároveň potřebuje citlivé vedení. Toto vedení by mělo být nenásilné, nabídka zájmových činností by měla být pestrá a přitažlivá a účast na nich by měla být dobrovolná.

Mládež tráví svůj volný čas v různém prostředí. V lepších případech to může být škola, různé společenské organizace nebo instituce. Mnoho dětí, skupinu adolescentů nevyjímaje, tráví ale svůj volný čas ve veřejných prostranstvích, venku, na ulici a většinou bez jakéhokoliv dohledu a zájmu dospělých. Tato situace není uspokojivá, je tím bohužel ohrožena výchova mládeže a jejich bezpečnost. Týká se to hlavně mládeže ve velkých městech. Je dokázáno, že prevence ve výchově mládeže je účinnější a také levnější než pozdější náprava chyb. A právě kvalitní výchova mládeže ve volném čase je předpokladem zlepšení tohoto stavu.

1.2 Různé pohledy na volný čas

Na problematiku volného času můžeme nahlédnout z různých hledisek. Pro upřesnění tématu jsem vybrala pouze některé.

Hledisko sociologické a sociálně-psychologické:

Z tohoto hlediska můžeme sledovat, jak činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů. Je patrné, jak jsem se již zmiňovala, že způsob využívání volného času u mládeže je ovlivňován sociálním prostředím rodiny. Rodiče slouží svým dětem jako vzor, ať již pozitivní nebo negativní. Rodiny, které dobře neplní svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem jak jejich dítě či

adolescent tráví svůj volný čas. Tuto situaci mohou do určité míry kompenzovat školy, výchovná zařízení nebo další instituce svým kvalifikovaným pedagogickým vedením. Pokud se to ovšem nepodaří, je nebezpečí, že se adolescent dostane do vlivu skupiny nebo party, kde se setkává s agresivitou, vandalismem, brutalitou, alkoholem, nikotinem nebo jinými drogami. Situace je tím neuspokojivá, že u této skupiny mládeže postrádáme dostatek nabídek zařízení pro volný čas, které by byly dostupné a dostatečně atraktivní i pro mládež ze sociálně slabšího rodinného prostředí nebo pro jedince s průměrnými nebo podprůměrnými schopnostmi.

Nemohu se také nezmínit o silném vlivu hromadných sdělovacích prostředků, zejména televize. Jejich vliv je určitě v mnoha směrech pozitivní, ale musíme brát v úvahu i mnohá nebezpečí, která vyplývají z nevhodných pořadů a také z toho, že určité procento mládeže tráví u televize příliš mnoho času. Vlastní aktivita a prožitky jsou nahrazovány pasivním sledováním.

Hledisko pedagogické a psychologické:

Pedagogické hledisko ovlivňování volného času by mělo u mládeže podporovat aktivitu, poskytovat dostatečný prostor pro spontánnost, seberealizaci, sociální kontakty, poskytovat i pocit bezpečí a jistoty. Činnosti, které se konají ve volném čase při dobrovolné účasti a jsou vhodným pedagogickým způsobem motivované, poskytují vše pro rozvoj osobnosti, to znamená tělesné, duševní i sociální vztahy.

O volném čase dětí a mládeže se mluví jako o rizikovém faktoru. Možné zanedbání pedagogického ovlivňování volného času by mohlo mít neodhadnutelné následky. Důkazem toho je narůstající závislost mladé generace na drogách a hracích automatech.

1.3 Volný čas a životní styl

Každý člověk je individualita, a proto má také individuální systém hodnot, který se utváří životními podmínkami a aktivitou, jakou ten dotyčný jedinec vyvíjí. Z hlediska volného času je možné rozdělit lidi podle toho, jakou hodnotu ve svém životě přisuzují volnému času. Pro někoho je prioritou práce a volný čas posouvá až na okraj zájmů. Tito lidé většinou neumí odpočívat a sami sebe přetěžují. Dalším příkladem jsou lidé, kteří se raději nechají bavit, než aby se zabavili sami. Bývá pro ně problém jakákoli

aktivita, například jít koupit lístky na fotbalový zápas, a proto sedí raději u televizního přenosu. Také pro ně nepřichází v úvahu, že by si šli fotbal případně zahrát.

Z hlediska volného času je důležité nebo významné, s kým volný čas trávíme a prožíváme. Jsou lidé, kteří dávají přednost samotě, jiní tráví volný čas nejraději ve skupině a jiní lidé potřebují rušnou společnost, ve které se cítí dobře. Jsou to tedy ukazatelé našeho životního stylu.

Opět se ale vracím k tomu, že důležitou roli při ovlivňování volného času mládeže, které se týká má bakalářská práce, hraje rodina. Zde získává dítě, potom i mladý člověk, první zkušenosti s využíváním volného času. Rodiče jsou pro své dítě i pro mladého člověka prvními vzory a on se od svých rodičů učí, jakým způsobem žít a napodobuje jejich životní styl.

2 Výchova mimo vyučování

Jak jsem již uvedla, při výchově dítěte, následně adolescenta, hraje velkou roli rodina. Na její výchovné působení navazují a doplňují ji předškolní zařízení a později škola, jako jeden z nejdůležitějších výchovných činitelů. V době mimo vyučování se na výchově mládeže podílí instituce pro výchovu mimo vyučování a další subjekty.

Výchovná zařízení pro výchovu mimo vyučování nechtějí odpoutávat mládež od rodiny, ale naopak se snaží o neformální navázání spolupráce mezi rodiči a jinými dospělými a zapojit je do činností jejich dětí ve volném čase. Profesionální přístup pedagogů může v některých rodinách přispět i ke zlepšení úrovně výchovy. Podíl výchovy mimo vyučování nemusí být velký, ale může i závažným způsobem ovlivnit život mladého člověka. Vychovatelé se proto mohou stát těmi osobami, ke kterým má mladý člověk důvěru, mohou rozpoznat nastávající problém a zprostředkovat kontakt mezi dospívajícím (adolescentem) a odpovídajícím odborníkem.

2.1 Pojem výchova mimo vyučování

Jak již bylo řečeno v předcházejících kapitolách, na výchově dětí a mládeže mimo vyučování se podílí rodina, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování, některé další subjekty a jiné společenské vlivy. Výchovu mimo vyučování bychom mohli vymezit takto:

- probíhá mimo povinné vyučování,
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny,
- je institucionálně zajištěná,
- uskutečňuje se převážně ve volném čase.

Pedagogické ovlivňování volného času je důležité zejména při výchově mládeže v době mimo vyučování a je třeba výchovně působit hlavně u skupiny adolescentů. Je potřeba vést tuto skupinu k racionálnímu využití volného času, podporovat hodnotné zájmy, rozvíjet patřičné schopnosti a upevňovat jejich morální vlastnosti. Správný způsob odpočinku, rekreace nebo zábavy se potom kladně odráží i na studijních výsledcích. Správná výchova mimo vyučování a pedagogické ovlivňování volného času mládeže preventivně přispívá k řešení problémů například agresivity, záškoláctví, drogové závislosti nebo gamblersství. *„Kromě ovlivňování volného času však výchova mimo vyučování zahrnuje i jiné oblasti, například přípravu na školu a upevňování*

hygienických a kulturních návyků.“ (Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B. aj., 2002, 3. vyd., s. 38).

Proto by měl pedagog, který pracuje s mládeží mimo vyučování vytvořit tvořivé ovzduší a pohodu, měl by dbát o uspokojování individuálních potřeb jednotlivců a rozvíjet jejich zájmy. Je samozřejmě nezbytné, aby měl pochopení a zájem o skupinu, se kterou pracuje, jako o individuality a dokázal je vhodně motivovat. Měl by také podporovat jejich tvořivost, nápaditost, zájem o činnost i vzdělání. Vychovatel v domově mládeže by měl kromě odbornosti k danému oboru na patřičném středním odborném učilišti ovládat a mít osvojené komunikativní dovednosti. Úspěchem je kladný vztah k mládeži, navázání dobrých vztahů a získání si jejich důvěry.

Tyto předpoklady kladou na pedagogy velké nároky, zejména na jejich profesní přípravu. Ve studijních programech jsou připravováni pedagogové volného času a na školách se zavádí studium pedagogiky volného času. Do budoucna je tedy důležité podporovat možnost zvyšování kvalifikace pedagogů tohoto oboru.

2.2 Vztah a komunikace ve výchově mimo vyučování

Vztahy a poté následná komunikace jsou velice důležitými způsoby, jak předat mládeži některé postoje a hodnoty. A těmito způsoby se tvoří výchova. V domově mládeže u středního odborného učiliště se nejedná pouze o vztahy mezi vychovatelem a studentem, ale i o další vztahy. Můžeme tedy uvést některé z nich:

- vychovatel – skupina studentů
- student – student
- student – skupina studentů
- vychovatel – vychovatel
- vychovatel – pedagogický kolektiv
- vychovatel – učitel
- vychovatel – mistr odborného výcviku
- vychovatel – nadřízený
- vychovatel – rodič, rodiče

Tento seznam není úplný, bylo by možné uvést ještě další příklady. Vztahy se samozřejmě mezi sebou prolínají, navzájem se ovlivňují a například vztah mezi rodiči

a studentem se projeví ve vztahu mezi studentem a vychovatelem. Vztahy neboli sociální klima, se budují pomocí komunikace a také tím, že dáváme mladým lidem důvěru a pomáháme jim převzít spoluodpovědnost. Proto je tedy důležité, jak jsem již uvedla v předcházející kapitole, aby měl pedagog neboli vychovatel v domově mládeže pochopení a zájem o skupinu se kterou pracuje, uměl mládež motivovat, uměl také navodit dobré vztahy a následnou komunikací si získal důvěru studentů.

2.2.1 Vztah mezi vychovatelem a mladým člověkem

Dobrý vztah mezi studentem a vychovatelem je velmi důležitý. Na začátku je kontakt, a pokud vychovatel dokáže mladého člověka zaujmout, vzniká vztah. Výchovné působení začíná tehdy, když vychovatel postupně přivádí mladého člověka (studenta) k poznání a přijetí určitých hodnot, o které mu ve výchově jde. Pokud vychovatel mladého člověka nezaujme, nezaujmou ho ani jeho hodnoty. Proto je tedy důležité, aby se vychovatel podle svých slov také řídil, aby student viděl, vycítil a zažil v praxi to, o čem vychovatel mluví.

Proto vychovatel, který má dobrý vztah k mladým lidem, může částečně nahradit nefungující rodinu nebo doplnit své působení tam, kde je rodina funkční jen omezeně. Důkazem toho je, že je ochotný si pravidelně udělat čas na dotyčného studenta a vždy s ním probrat jeho starosti. Zvláště pro toto období adolescence, které je také náplní mé bakalářské práce, je nezbytné věnovat mladým lidem pozornost a všímavost. Může se tedy vychovatel stát pro mladého člověka (studenta) tou osobou, která bude pro něj v pozdějších letech vzorem.

Mladí lidé si vytváří v rámci svých vrstevníků svoji kulturu, která se týká módy nebo poslechu hudby, a tím jsou někdy zaměřeni proti dospělým. Jako vzory jim slouží například hvězdy hitparád. Pokud se ale jejich rozhodnutí týká převzetí dospělé role, například volba povolání, potom hledají radu u svých rodičů nebo u vychovatelů.

Dobrý, citlivý a vnímající vychovatel dokáže i u studenta, který není tak úspěšný, najít příležitost k pochvale. Žádný student by tedy neměl pocítit neúspěch nebo nezájem. Podpora ze strany vychovatele a zažitý úspěch je podmínka ke zdravému vývoji osobnosti.

2.2.2 Vztahy mezi dětmi

V kolektivu na domově mládeže vznikají i jiné vztahy, jak jsem se již zmiňovala v kapitole Vztah a komunikace ve výchově mimo vyučování. Zejména jsou zde ale patrné vztahy ve vrstevnické skupině a vztahy vychovatele ke studentům. Mladí lidé rádi tráví čas spolu a až na výjimečné případy nepreferují konkrétní činnost. Základ je, že tráví čas společně s vrstevníky, mohou spolu mluvit o tom, co se jim líbí, objevovat a ujasnit si, jací vlastně jsou a k tomu chtějí uvolněnou a přátelskou atmosféru.

Na druhé straně může však vzniknout ve vrstevnické skupině i řada negativních jevů, jako je například šikana nebo tlak skupiny k nepřiměřenému chování jedince. Vždy je však důležité rozpoznat příznaky tohoto chování a nezaujmout lhostejné stanovisko k těmto situacím. Vztahy mezi dětmi, ale platí to i v obecné rovině mezi lidmi, jsou velmi komplikované a není snadné je usměrňovat a ovlivňovat. Je však předpoklad, že vychovatelé a rozumí se tím i pedagogové na všech stupních vzdělání, vzhledem ke své odborné přípravě hrají v oblasti vztahů zásadní roli.

Vychovatel v domově mládeže nebo obecně dospělý člověk by měl mladým lidem ukazovat, že jakýkoli konflikt je možné řešit bez agresivního chování a ubližování druhým, že je možné ho řešit přiměřeně.

S mladými lidmi (se studenty), je třeba hovořit na téma mezilidské vztahy, vysvětlovat, jasně stanovit pravidla, odměňovat správné způsoby chování a trestat chování nevhodné nebo nepřijatelné. Platí samozřejmě pravidlo, že odměňovat by se mělo častěji než trestat.

3 Domov mládeže

„Domov mládeže (dále DM) je školské zařízení, které zabezpečuje žákům středních a vyšších odborných škol kvalifikované výchovné působení, ubytování a stravování.“ (Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B. aj., 2002, 3. vyd., s. 127). Jedná se tedy o zařízení, které může být součástí školy, může se nacházet v blízkosti školy nebo do DM musí studenti cestovat. Toto zařízení může také sloužit studentům i z více škol.

3.1 Provoz domova mládeže

Provoz DM je zabezpečen během celého školního roku v pracovní dny. Může být v provozu i během víkendových dní, pak záleží na vzdálenosti, kterou studenti dojíždějí nebo na systému praxí, které studenti vykonávají. O přijetí a ubytování studenta do DM rozhoduje ředitel DM. Tyto otázky jsou řešeny ve vnitřním řádu DM a studenti a jejich zákonní zástupci s ním musí být seznámeni.

3.2 Pracovníci domova mládeže

„V DM jsou pedagogičtí pracovníci zařazeni na funkci vychovatele. Podle nařízení vlády č. 68/1997 Sb., kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství, ve znění pozdějších předpisů, mají stanovenou přímou výchovnou práci 30 – 32 hodin týdně.“ (Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B. aj., 2002, 3. vyd., s. 129). Z tohoto rčení vyplývá, že **vychovatel** v DM má rozdělenou výchovnou práci na přímou a nepřímou. Do přímé výchovné práce patří například vedení výchovné skupiny, činnosti spojené s přípravou na vyučování, organizování činností studentů, nábor a vedení zájmových činností, kontrola pořádku, osobních věcí včetně hygieny a v neposlední řadě i práce se žakovskou samosprávou. V nepřímé výchovné práci se vyskytuje zpracování plánů výchovné činnosti, vedení pedagogické dokumentace, administrativy a korespondence aj. Náplň práce vychovatele DM tedy vyžaduje, aby uměl zajistit výchovnou práci s přidělenou skupinou studentů, připravit nabídku zájmových činností, pomoci odborně studentům při přípravě na vyučování podle daného zaměření nebo specializace a umět motivovat k volnočasovým aktivitám. To vyžaduje minimálně středoškolské vzdělání, znalost psychologie a skupinové práce se studenty, empatii a organizační schopnosti. Odborností, specializací, znalostmi a dovednostmi v určité zájmové oblasti si vychovatelé zvyšují svou přirozenou autoritu.

V klasickém pojetí DM pracují vychovatelé se studenty, kteří jsou rozděleni do výchovných skupin. Tito vychovatelé se nazývají **skupinová vychovatelé**. Skupiny mohou mít samostatný program v DM (např. besedy, zájmové činnosti) nebo mohou mít program mimo prostory DM (např. návštěvy kulturních, sportovních a společenských akcí, jako jsou divadla, kina, sportovní zápasy nebo taneční kurzy).

V DM pracují také tzv. **noční vychovatelé**, kteří zajišťují dodržování nočního klidu a v případě nemoci studentů podávají léky. Na ně se nevztahuje přímá výchovná práce. Podle počtu ubytovaných studentů mívá DM i **vedoucího vychovatele**, který hodnotí a organizuje výchovně vzdělávací činnost vychovatelů, sjednocuje požadavky vychovatelů na studenty, sestavuje rozvrh služeb vychovatelů. Také sám vykonává přímou výchovnou práci se studenty.

3.3 Výchovně vzdělávací činnost domova mládeže

Přechod ze základní školy na střední školu nebo na střední odborné učiliště bývá podle mého názoru pro některé studenty obtížné z hlediska změny prostředí. Přicházejí z rodin do nového prostředí DM, do nové vrstevnické skupiny, se kterou jsou v době vyučování i v době volna. Tato situace na ně i na jejich psychiku klade zvýšené nároky. Musí si osvojit nové návyky, podřídit se novému režimu, budovat si vztahy v novém prostředí. Tento složitý přechod jim má usnadnit výchovně vzdělávací činnost DM, například nabídka zájmových aktivit apod. Svoji neodmyslitelnou roli zde hraje vychovatel jako pedagog nebo zástupce rodičů nebo jako starší kamarád – rádce. Svoji přirozenou autoritou a empatií by měl navozovat dostatek příležitostí k neformálním rozhovorům, kdy se mu mohou studenti svěřit a pohovořit si o svých problémech.

V denním rozvrhu DM jsou dané pevné body jako budíček, úklid pokojů, stravování, studijní klid a večerka. Denní režim musí být sestaven tak, aby odpovídal potřebám vyvíjejícímu se organismu, duševní hygieně a zároveň dával dostatek prostoru pro individualitu každého studenta.

Pro tuto věkovou kategorii, tedy v rozmezí 15 – 18 let, je typický široký záběr zájmů. V DM je podle mého mínění dostatek prostoru pro realizaci zájmů, které přinesou studentům seberealizaci, sebeuspokojení, posílení sebevědomí a rozvoj osobnosti.

Studenti mohou realizovat svoje zájmy v době osobního volna, skupinově v organizovaném zájmovém útvaru nebo neformální klubovou činností. Pro zájmy, které nejdou plně rozvinout v DM, je studentům umožňována účast v organizovaných činnostech, které nabízejí například sportovní oddíly, taneční, jazykové kurzy nebo umělecká škola. Účast v těchto činnostech je buď individuální, nebo probíhá ve větší skupině za doprovodu vychovatele.

Trendem posledních let je odklon mladé generace od organizované činnosti v pevně stanovených zájmových útvarech a naopak se posiluje role klubové činnosti. DM by proto měl kromě přípravy na vyučování a vytváření studijních návyků působit také jako středisko zájmových činností. V nich by kromě vychovatelů mohli působit také externí spolupracovníci DM (například lektori jazykových kurzů, instruktoři tělovýchovných aktivit apod.). Tím by se rozšířila pro studenty možnost výběru zájmových aktivit a studenti by se mohli lépe realizovat.

4 Výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování

Mezi výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování patří činnosti, které jsou součástí volného času, například odpočinkové a rekreační činnosti, zájmové činnosti, ale patří tam i činnosti, které souvisí s povinnostmi studentů, jako je příprava na vyučování. V následujících kapitolách se budu každé z nich věnovat podrobněji.

Podle způsobu odpočinku a rekreace si mladý člověk utváří způsob života a v dospělosti má odpočinek vliv i na pracovní výkon. Proto není snadný úkol naučit mladou generaci racionálně odpočívat a je to v neposlední řadě i úkol výchovy mimo vyučování. Odpočinkové činnosti jsou klidné, jsou nenáročné na pohyb i psychiku, naopak rekreační činnosti jsou vydatné na pohybové aktivity. Také v období puberty vyvolává vyučování u studentů fyzickou i psychickou únavu, což souvisí s velkými hormonálními proměnami a s překotným nerovnoměrným tělesným vývojem. Rekreační i odpočinkové činnosti se mohou organizovat hromadně nebo spontánně, to záleží na individuálních potřebách jedinců. Tyto činnosti slouží hlavně k tomu, aby se studenti odreagovali a vyrovnali tak jednostranné zatížení organismu při vyučování. Zároveň je důležité, aby studenti měli příležitost vybrat si činnosti podle vlastního přání, tím se vytváří pocity radosti a spokojenosti, vznikají a upevňují se neformální vztahy a jedinec se začleňuje do skupiny. Je zde také příležitost k volnému a bezprostřednímu projevu a k odreagování kladných i záporných emocí.

Zájmové činnosti souvisejí s tím, k čemu mladý člověk inklinuje, jakými předměty nebo činnostmi se zabývá, co ho zajímá po stránce poznávací a citové. Určité vlohy a schopnosti mladého člověka mají těsnou vazbu na zájmy a to je pak předpoklad toho, že zájem bude vykonáván úspěšně. Potom je člověk schopen vyvinout k danému cíli patřičné úsilí. Zájmy se neustále vyvíjejí. Dospívající mládež, tedy věková skupina, o které se zmiňuji ve své bakalářské práci, prožívá své zájmy intenzivně, věnuje jim hodně času. V případě, že má mladý člověk vyhraněné a hluboké zájmy, potom přesahují získané vědomosti a dovednosti učební osnovy. Je potřeba, abychom u mladé generace aktivně podporovali a rozvíjeli zájmovou činnost.

Mezi výchovné a vzdělávací činnosti dále patří příprava na vyučování. Jejím hlavním úkolem je procvičovat, opakovat, popřípadě prohlubovat již známé poznatky z výuky. Dalším úkolem je také rozšiřovat již získané dovednosti a návyky a naučit se je

používat v praxi. Ať již pro dospívající mládež nebo pro děti obecně, by mělo platit, že se příprava na vyučování musí odlišovat od výuky ve škole. Tak jediné se stane pro mládež zajímavou. Proto by pedagogičtí pracovníci měli volit a plánovat nové způsoby práce, k tomu zahrnout zajímavé činnosti i aktivizující pomůcky. Příprava na vyučování také vyžaduje plánovitou a cílevědomou spolupráci třídního učitele s vychovatelem a ostatními pracovníky. V domově mládeže, kde jsou ubytováni studenti, je do denního režimu zahrnuta také doba studijního klidu. Pro první ročníky je zpravidla vyhrazena pevná studijní doba, u vyšších ročníků se vychovatelé řídí rozsahem a způsobem přípravy na vyučování a individuálními studijními výsledky studentů. Podle dané situace na domově mládeže je také určeno místo, kde bude příprava na vyučování probíhat, například společně v klubovně nebo individuálně v ložnicích, potom ale musí být ložnice uzpůsobeny ke studiu.

4.1 Činnost vychovatele

Vychovatel hraje důležitou roli v domově mládeže, ať již při kontaktu se studentem, s rodiči, při organizování různých aktivit v domově mládeže nebo mimo něj. Zároveň má patřičný vliv na studenty při vedení odpočinkových a rekreačních činností. Na svou stranu je získává účinnou a promyšlenou stimulaci a zároveň jim ponechává prostor pro možnou volbu. Všechny činnosti se studenty v domově mládeže vede nenásilně a promyšleně, aby uspokojoval jejich potřeby a zájmy a zároveň realizoval výchovné cíle. Jeho práce spočívá také v tom, že používá co nejméně strohých příkazů a zákazů, které vymezují chování studentů. Zároveň by neměl nikdy odmítnout vyslechnout studenta a pohovořit si s ním. Zájemem o problémy studenta posiluje důvěru, dobré vztahy mezi vychovatelem a studentem, a to je základní podmínka pro úspěch ve výchovném působení. Nezanedbatelnou roli má vychovatel také při přípravě na vyučování, kdy může zjišťovat cvičným přezkoušením a současně kontrolou podle sešitu nebo učebnice, jestli si student látku již osvojil. Může se také podle své odbornosti a zaměření studentů ujmout role konzultanta a vysvětlit případné nejasnosti z daného učiva. Vhodná je také metoda, kdy vychovatel vystupuje v roli organizátora. Poté následně utvoří skupiny studentů, kteří mohou spolužákům nebo studentům se slabším prospěchem pomoci daný problém vyřešit nebo alespoň poradit. V neposlední řadě vychovatel radí studentům při výběru studijních pomůcek a vhodně kontroluje, zda je účinně využíván čas vymezený ke studiu.

5 Periodizace adolescence

V období adolescence se dospívající jedinec připravuje na roli, kterou bude hrát v dospělosti. Jedná se o období mezi dětstvím a ranou dospělostí. V této době u adolescenta probíhají biologické, psychické a sociální změny. Ze širšího hlediska můžeme říci, že se jedná o dobu od 11-12 let do 20-22 let a dělí se na ranou, střední a pozdní adolescenci. V užším pojetí jde o období mezi 15-16 až 20-22 lety věku jedince.

První fáze dospívání se týká raná neboli časná adolescence mezi 11-12 lety až 13-14 lety a střední adolescence mezi 13-14 lety až 15-16 lety. Náplní mé bakalářské práce je druhá fáze adolescence mezi 15-16 lety až 20-22 lety. Tuto fázi lze blíže specifikovat jako dobu přechodu k dospělosti, kdy jedinec přemýšlí o své budoucnosti jak profesní, tak partnerské, zamýšlí se nad svým vzděláním, zda se rozhodne pro vzdělání vysokoškolské nebo se bude chtít osamostatnit jak po stránce finanční, tak bytové. V této fázi adolescence se posiluje a je důležitá identita, potřeba někam patřit, něco s druhými sdílet.

Věková skupina dospívajících je často označována jako mladiství, což bývají jedinci, kteří dosáhli 15 let a nepřekročili 18 let svého věku. Tento termín se používá hlavně v trestním právu, pokud se adolescent dopustil trestního činu. Další termín, který se používá ve vztahu k této věkové skupině, je teenager. Pokud mladý člověk, neboli mladistvý, dovrší 18 let, říkáme, že je zletilý a to znamená, že nabývá plné způsobilosti k právním úkonům.

6 Identita

6.1 Vývoj identity, adolescentní identita

V období adolescence se rozvíjí identita mladého člověka a její základ tvoří hledání vlastního já. Blížící se dospělost poznamenává identitu adolescenta, je mu připomínána různými signály, například, že mu lidé vykájí, že obdržel občanský průkaz a v 18 letech se stane zletilým. Od rodičů má stále větší svobodu a je stále méně limitován. Většina adolescentů přijímá svou identitu, která vyplývá z jejich rodinného příběhu, nebo která vyplývá ze společnosti. Na druhé straně jsou adolescenti, kteří si utvoří vlastní identitu a u té je v budoucnosti pravděpodobnější, že lépe odolá vnějším tlakům. Těchto mladých lidí ovšem není tolik, a tak se většinou setkáváme s adolescenty, kteří si vytvářejí svou identitu napodobením vzoru, který znají a který považují za přijatelný.

6.2 Osobní a sociální aspekt identity

Osobní aspekt identity navazuje na intimní sebereflexi a sebehodnocení. Podstatné je, že si adolescent uvědomí vlastní jedinečnost, neopakovatelnost, která je ohraničena vůči druhým.

Sociálním aspektem identity je začlenění se do komunity, potřeba někam patřit nebo být něčeho součástí. Tento aspekt se týká vztahů i času.

V procesu utváření identity můžeme zaregistrovat dvě fáze. Fáze odcizení nastává, když se adolescent cítí neakceptovaný svými rodiči, vrstevníky, dalšími autoritami nebo skupinami, do kterých patří. Ve druhé fázi může nastat pocit nezakotvení, pokud adolescent nedospěje k nezávislosti.

Proces, kdy se v adolescenci utváří identita, má mnoho vrstev. Kromě toho, že si mladý člověk musí odpovědět na otázku: *Kdo jsem?*, je také důležitá vlastní stabilita a pohoda. V procesu identity je také zakotvena sebereflexe, sebepojetí a sebehodnocení, jak jsem se již v této kapitole zmínila. Zejména v období pozdní adolescence, které se týká má bakalářská práce, jsou důležité odpovědi na otázky, které se týkají:

- Vlastního nitra a směru: *Kam patřím?, K čemu směřuji?, Co je moje osobní perspektiva?*
- Smyslu vůdčích hodnot: *Co považuji v životě za důležité?, V čem vidím jeho smysl?, Čím se řídím?*
- Pocitu vlastní kompetence a spokojenosti se svým životem: *Jak jsem spokojený se sebou?, Jak jsem spokojený ve svém životě?, Jaký mám vliv na to, co dělám a jak žiji?*

(Vašutová, M., Panáček, M., a kol., 2013)

7 Vztahy adolescentů

7.1 Vrstevnické vztahy

Jak jsem se již zmínila, velkou a významnou roli v období adolescence hrají vrstevníci dospívajícího. Tato role vrstevníků je podmíněna tím, že se zeslabují vazby na rodiče, i když mladý člověk stále není schopen samostatné existence. Cítí, že potřebuje mít podporu a zastání těch mladých lidí, kteří se potýkají se stejnými problémy. Že se jim může svěřovat, že s nimi může probírat své postoje a pocity a hlavně, že má potřebu a chce se odlišovat od generace svých rodičů a jiných skupin. Může tak učinit odlišným chováním, oblékáním, jinými zálibami nebo jiným přístupem k okolnímu světu - touží po svém vlastním světě. V této odlišnosti však hrozí nebezpečí, že podlehne lákání členů problematických skupin, part nebo sekt, radikálních ekologických nebo jiných extremistických organizací. V tomto okamžiku je pro něho důležité, že podporováním této skupiny se stává odlišným, protože právě odlišnost je nezbytnou součástí v procesu jeho osamostatňování a je to důležité i pro cestu od dětství k dospělosti.

Vrstevníci mohou hrát i další role u adolescenta. Dobrý a stabilní přítel, který s ním sdílí podobné hodnoty a zájmy, mu poskytuje emoční jistotu. Osobní vztahy v tomto období hrají velkou roli. Vrstevníci si mezi sebou vyměňují názory, pocity a ovlivňují se navzájem i v chování. V období adolescence se rychle střídají pozice soupeřů a spoluhráčů.

Dospívající jedinec vytváří a navazuje přátelské vztahy i mimo skupinu vrstevníků a následně se u něho objevují pochybnosti, jestli to, co členové vrstevnické skupiny tvrdí, jsou i jeho názory a postoje. Toto se děje zpravidla kolem šestnáctého a sedmnáctého roku jedince. Může k nim zaujmout i kritická stanoviska a následně se více řídí svými názory. Také se v tomto období může stát, že adolescent uzavře s někým ze své skupiny tak pevné přátelství, že trvá po zbytek jejich života. Tyto vztahy se mohou stát základem pro budoucí profesní nebo rodinné vztahy. To potvrzuje pravidlo, že vztahy adolescenta k jeho vrstevníkům v období osamostatňování se od rodiny jsou velmi silné.

Adolescent tráví se svými vrstevníky většinu času, a to jak ve škole, tak i mimo ni. Společně se učí, baví se, provozují záliby nebo navštěvují kulturní podniky, jako například diskotéky, kina, rockové koncerty, hudební festivaly, sportovní utkání a jiné. Děvčata a chlapci též navazují uvnitř těchto skupin vztahy intimní. Proto je velmi důležité, jak jsem se již zmiňovala, do jaké skupiny vrstevníků se jedinec dostane, aby nepodlehli vlivům problematických skupin. Rozhodující vliv na jeho zařazení mívá lokalita, kde dospívající bydlí, dále to, jakou školu navštěvuje, jaké možnosti využití volného času mu jsou nabízeny nebo jakými dospělými lidmi kromě rodičů je obklopen. Všechny tyto okolnosti jsou důležité a často mívají dopad na volbu jeho přátel, partnera nebo na budoucí profesi.

Jedinec, který prožívá a dostává ve vrstevnické skupině pozitivní hodnocení, obvykle hodnotí sám sebe lépe, než ten, kdo je vrstevníky hodnocen negativně. Členové skupiny tak vytváří svým chováním standardy chování, které mohou jedince ovlivňovat v každodenních situacích. V případě, že rodiče nejsou schopni působit jako vzory, vrstevníci ve skupině je nahradí. Tento případ se projevuje hlavně u adolescentů s nižším sebehodnocením.

8 Rizikové chování adolescentů

V dnešní době je společnost zaměřena na výkon, zisk a materiální statky. Na jedince je tak vytvářen tlak a on je nucen vyvíjet úsilí, aby splnil požadavky společnosti, ve které žije, a aby dosáhl určité prestiže.

Rodiče, kteří jsou pracovně vytíženi a unaveni, nemusí mít dostatek sil k tomu, aby se dostatečně věnovali svým dospívajícím dětem, a ony pak přijímají hodnoty a normy vrstevnické skupiny, na kterou se orientují. Bohužel často také dochází k situaci, kdy jsou děti „odkládány“ k televizi, k počítačům nebo videohrám, aby mohli rodiče odpočívat.

Na negativní rozvoj adolescenta mají také vliv média, kde se v určitých pořadech objevuje násilí, nevhodné způsoby zábavy nebo agresivita. Jedním z dalších způsobů nezdravého rozvoje je nezaměstnanost jednoho nebo popřípadě obou rodičů nebo nepřiměřená úzkostnost rodičů při výchově. Bohužel přibližně každé druhé manželství se v dnešní době rozpadá, existuje také mnoho neúplných rodin, takže je pro dospívající mládež velmi obtížné najít vhodné vzory pro své chování.

Z obecného hlediska můžeme rizikové faktory, které ovlivňují adolescenta, rozdělit do těchto skupin: **jedinec, rodina, školní prostředí a společnost.**

Z hlediska **jedince** může být rizikovým faktorem například vliv poruchy učení a chování, zdravotní komplikace, duševní zdraví, způsoby, jakými tráví volný čas, životní styl nebo schopnost stát si za svým názorem.

V **rodině** neboli v rodinném zázemí, jde především o vztah rodiče a dítěte. Může se zde projevovat jako rizikový faktor nedostatek citové vazby, špatná komunikace a výchova nebo může jít ze strany rodičů o benevolentní přístup k návykovým látkám. Velmi výrazným rizikovým faktorem v rodině bývá neskrývaná závislost některého z rodičů například na alkoholu, cigaretách nebo drogách. Adolescent tyto faktory vnímá velmi citlivě, a proto mohou otřást jeho osobností.

Dalším rizikovým faktorem je **školní prostředí**. Mohou to být neexistující preventivní programy, negativní školní klima nebo prostředí třídy, vrstevnické skupiny, které negativně ovlivňují adolescenta nebo nedostatečná kontrola ze strany pedagogů.

Za rizikový faktor ze strany **společnosti** se může brát například to, že společnost zaujímá benevolentní přístup k alkoholu nebo nikotinu, neprosazuje hodnoty, jako je úcta ke stáří nebo ocenění kladných vzorů. Negativním působením společnosti na adolescenty je také vyzdvihování módních trendů, které jsou v hojné míře propagované médii.

Z pohledu adolescentů (chlapců i dívek) je to právě období dospívání, kdy jsou nejzranitelnější a kdy se setkávají s nejrůznějšími druhy lákadel a pokušeními, které je mohou svést k rizikovému chování.

8.1 Šikana

V dnešní době se bohužel čím dál více projevuje v mezilidských vztazích agrese a agresivita. Projevuje se to samozřejmě i u adolescentů. Pod pojmem agrese rozumíme takové chování jedince, které je pozorovatelné navenek. V pojmu agresivita se schovává určitá připravenost jedince k agresivnímu chování.

Šikana patří stále mezi nejzávažnější sociálně patologické jevy, které se objevují mezi dospívajícími. „*S určitostí můžeme říci, že šikana je psychické, fyzické nebo psychicko-*

fyzické (kombinované) týrání (ubližování) jednoho dítěte nebo skupiny trýznitelů (jedním či více agresory) jinému dítěti, a to především opakovaně a dlouhodobě.“
(Vašutova, M., Panáček, M. a kol., 2013, s. 96)

U šikany můžeme rozlišit osm druhů. První typ je **aktivní fyzické přímé šikanování**. Projevuje se kopáním, štípáním, bodáním kružítkem nebo tužkou, sexuálním obtěžováním. Druhý typ je **pasivní fyzické přímé šikanování**, které se projevuje tím, že se zabrání oběti, aby uspokojila své potřeby, například použít WC nebo se napít. Třetím typem je **aktivní nepřímé fyzické šikanování**, které se projeví ničením věcí, které patří oběti. Toto ničení provádí přímo agresor nebo skupina vyslaná agresorem. Čtvrtým typem je **pasivní nepřímé fyzické šikanování**, pro které je charakteristické, že agresor brání oběti v pohybu nebo jí brání v užití předmětu. Dalším typem, pátým, je **aktivní přímé verbální šikanování** a do něj patří nadávky, urážky, zesměšňování nebo vyhrožování. Šestým typem je **pasivní přímé verbální šikanování** a vyznačuje se ignorováním oběti nebo neodpovídáním na její dotazy. Sedmý typ je **aktivní nepřímé verbální šikanování** a je specifické tím, že je oběť pomlouvána v době její nepřítomnosti. Posledním typem je **pasivní nepřímé verbální šikanování**, které je směřováno k tomu, aby se oběti nikdo nezastal a nepostavil se na její stranu.

Šikanu dělíme také na zjevnou a skrytou. Zjevná je viditelná, sleduje ji okolí a skrytá je prováděna tak, aby agresor neměl svědky během šikanování. Můžeme rozlišit také šikanu pasivně snášenou a na donucenou. Pasivně snášená znamená, že je oběť nucena trpět agresivní chování a při donucení dochází k aktivitě, která není pro oběť příjemná, a která snižuje jeho sebehodnocení.

8.1.1 Účastníci šikany

Při šikaně jde především o oběť a agresora a doplňuje je svědek šikany. Je znám předpoklad, že obětí šikany se stává slabší jedinec a agresor je ten, kdo je fyzicky silnější, vyšší nebo zdatnější ve vzájemném kontaktu.

Šikanování nemůžeme brát pouze z pohledu agresora a oběti, ale je třeba vnímat celou skupinu adolescentů. Pokud probíhá šikana dlouhodobě, upevňuje se ve skupině vztah moci a podřízenosti mezi agresory a oběťmi.

Obětí šikany se může stát kdokoli, kdo se nějakým způsobem odlišuje od ostatních. Může se jednat například o malý nebo velký úspěch ve škole, velkou nebo malou finanční zabezpečenost nebo nízké sebevědomí.

Oběti šikany můžeme rozdělit do několika kategorií. Jsou to například pasivní oběti, které jsou ustrašené, opatrné a uzavřené do sebe. Po fyzické stránce jsou zpravidla slabé. Dále to mohou být provokující oběti, které se snaží svým chováním vyprovokovat agresivní reakce ostatních a pokud jsou napadeny, následně si stěžují. Mezi další oběti bychom mohli zařadit falešné oběti, které si neustále bezdůvodně stěžují, aby získaly pozornost.

Donedávna bylo obecným pravidlem, že agresor šikany pochází ze sociálně problematického prostředí nebo z rozvrácené rodiny, je hyperaktivní, fyzicky vyspělý, má nízké sebevědomí a je agresivní. Neplatí to ale vždy. Agresorem se může stát i adolescent, který pochází z dobře situované rodiny, která ho příkladně vychovává. Typické znaky pro agresora jsou fyzická a psychická převaha, dále hrubost, necitlivost, bezohlednost, snaha o sebeprosazování, egoismus a výbušnost.

Často se zapomíná na svědky šikany. Nejhorší následky mívá oběť, ale šikana je zpravidla akt společenský, který se vyskytuje ve skupině a mívá svědky. Většinou to bývají spolužáci oběti nebo spolužáci agresora, trenéři, náhodní přihlížející. Svědci bývají šikanou zpravidla zaskočení, že nejsou schopni patřičně reagovat.

8.1.2 Následky šikany

Šikana má vždy nějaké následky, protože je to násilí fyzické, psychické nebo kombinované. Následky se především projeví na oběti, ale určitým způsobem zasáhnou i agresora a svědky. Vážným problémem může být její přehlížení a to může být impuls směrem k adolescentům, že šikanování je vlastně tolerováno.

Následkem může být také deformace vztahů ve skupině, kde šikana probíhá. Dochází tak k deformaci postavení jednotlivých členů skupiny, jejich hodnocení od ostatních členů a jsou také ovlivňovány normy skupiny.

Po stránce psychické má šikana pro oběť za následek zvýšený pocit úzkosti, depresivní stavy, snížené sebevědomí. Po biologické stránce jsou to časté bolesti břicha bez

příčin, bolest hlavy, zvýšený krevní tlak. Ze sociálního hlediska se jedná o vyčlenění jedince ze skupiny, jeho zesměšňování.

Poškození zdraví oběti koresponduje s mírou násilí, jakého bylo při šikanování dosaženo. Důležité je, jestli byla šikana krátkodobá nebo dlouhodobá. Každý člověk je specifický a každý má jinou schopnost bránit se.

8.2 Kyberšikana

Moderní doba, která se týká posledních let, se vyznačuje rozvojem nových komunikačních a informačních technologií. V období adolescence mají tyto technologie na dospívající mládež největší vliv. Jedná se především o internet a mobilní telefon. V dnešní hektické době je nutný kontakt s ostatními lidmi na dlouhé vzdálenosti, nová média pronikla do domácností a také do dětských pokojů. Prvotním záměrem pro rozšíření nových médií byl snadnější přístup k informacím, snazší komunikace a také uspokojování společenských a zábavních potřeb. Nová média však také přinesla negativní důsledky, jako jsou například krádeže identity, duševního vlastnictví nebo krádež osobních údajů. Tato nová média využívají dnes hlavně dospívající. Jedná se především o sociální sítě Facebook nebo MySpace, komunikátory ICQ nebo SKYPE, ale také mobilní telefony a internet.

S nástupem nových médií se objevuje kyberšikana. S jejich pomocí agresor přenesl tradiční šikanu do virtuálního prostoru, kde není ničím ohraničena. Může tedy působit na oběť kdekoli a kdykoli. *„Kyberšikanu definujeme v našem pojetí jako záměrné chování (jednorázové s dlouhodobým účinkem nebo opakované) s cílem zesměšnit, ponížit, urazit, znevýhodnit, vydírat, omezovat jedince nebo skupinu, a to za použití moderních technologií (informačních a komunikačních).“* (Vašutová, M., Panáček, M. a kol., 2013, s. 105). Důležité na kyberšikaně je to, že i čin, který je provedený jednorázově, může spustit následné činy, které rozvíjejí původní myšlenku. Například profil ze sociální sítě se velmi špatně odstraňuje a proto kyberšikana může probíhat dlouhou dobu, je neomezená v čase a není vázána na přímý kontakt oběti a agresora, jako u klasické šikany.

8.2.1 Prostředky ke kyberšikaně

Z obecného hlediska můžeme prostředky, které jsou zneužívané ke kyberšikaně, rozdělit na dvě skupiny. Jsou to mobilní telefony a internet.

Mobilní telefony byly v prvopočátcích určeny pro telefonování, ale s rozvojem technologií do nich byly instalovány další funkce jako například fotoaparát, videokamera, přístup k internetu nebo wifi připojení k volně dostupným sítím. A právě tyto zmíněné funkce bývají zneužívány ke kyberšikaně. Nejvíce zneužívanými funkcemi v mobilních telefonech je zasílání SMS a MMS zpráv, které mají nepříjemný, obtěžující nebo vyhrožující obsah. Účinek je tak okamžitý, protože mladí lidé v adolescentním období mají mobilní telefon téměř 24 hodin u sebe. A právě kolování obrázků a videoklipů může mít negativní následky v sebepojetí a sebevědomí oběti. Mobilní telefony však získávají velkou popularitu mezi dospívajícími, protože jsou vnímány jako znak společenské prestiže.

Internet má nekonečné možnosti a informace, nabízí také sdílení informací, jako jsou například videa, fotografie nebo hudba. Nejčastějšími prostředky, které jsou zneužívány ke kyberšikaně jsou email, umístování video nahrávek a fotografií na internet, chaty, diskuse, blogy nebo sociální sítě. Email je považován za nejstarší prostředek kyberšikany.

8.2.2 Důležité prvky v kyberšikaně

Důležitými prvky v kyberšikaně jsou **místo**, kde k ní dochází, **čas**, kdy je prováděna a také **anonymita** agresora. A právě těmito prvky se odlišuje od tradiční šikany.

Pokud se budeme zabývat **místem**, kde se kyberšikana odehrává, jedná se především o virtuální svět na internetu, o SMS nebo MMS zprávy. Může tak probíhat během vyučování, v dětském pokoji oběti i na dalších relativně bezpečných místech. U dospívající mládeže můžeme sledovat určitou „závislost“ na mobilním telefonu. Mají ho stále u sebe, neustále kontrolují, zda jim někdo neposlal SMS zprávu nebo komunikují s kamarády. Tato komunikace probíhá celodenně. Díky novým technologiím může kyberšikana probíhat kdekoli a nedá se jí uniknout. Jde tedy o hlavní rozdíl mezi tradiční šikanou a kyberšikanou.

Dalším specifickým prvkem je **čas**. Oběť má pocit, že kyberšikaně nelze uniknout, že se daný čin může kdykoli opakovat. Nová média jsou součástí našeho života, a proto

kyberšikana může probíhat kdykoli. I jednorázový čin můžeme považovat za kyberšikana, protože nová média vytváří vzájemně propojené struktury, kterými se jednorázová akce může rozšířit mezi mnoho dalších uživatelů.

Dalším prvkem, který je charakteristický pro kyberšikana je **anonymita**. Nová média poskytují jejich uživatelům velký prostor pro anonymní vystupování a internet je z hlediska anonymity jedním z nejnebezpečnějších. Anonymní komunikace na internetu snižuje úroveň sebeuvědomění a podporuje agresivní reakce na druhé osoby. Poskytuje agresorovi plášť neviditelnosti a ztrátu kontaktu s obětí. Ztrácí tak zpětnou vazbu od komunikačních partnerů a nevidí důsledky svých činů.

8.2.3 Následky kyberšikany

Kyberšikana je stresující hlavně pro oběť. Dlouhodobým trváním a opakováním mohou u jedince vznikat psychické, somatické nebo psychosomatické potíže. Stejně jako u klasické šikany oběti nejčastěji trpí pocity méněcennosti, nechutenstvím, bolestmi břicha nebo hlavy. Vzhledem k velkému množství svědků a anonymitě agresora mohou mít následky kyberšikany větší negativní dopad na prožívání oběti než je tomu u tradiční šikany. Typické je extrémní emocionální rozrušení, úzkost, hněv, smutek nebo psychická zranitelnost. Nebezpečí kyberšikany je v tom, že se její následky mohou projevit v pozdějším věku, pokud jí byl jedinec dlouhodobě vystaven. Potom není schopen se prosadit, má nízké sebehodnocení, sebevědomí, trpí obavami při práci s novými médii, může také trpět depresivními stavy.

9 Vlastní výzkum

9.1 Cíle výzkumu

Cílem praktické části mé bakalářské práce bylo zjistit, jak nebo jakým způsobem tráví svůj volný čas studenti v domově mládeže. Dalším cílem bylo zjistit, zda mají studenti v domově mládeže nabídku akcí, popřípadě vytvořené možnosti k trávení volného času. Výzkum byl proveden z pohledu studentů a zároveň jsem oslovila i vychovatele v domově mládeže, abych měla možnost jiného pohledu na výzkum a současně si potvrdila odpovědi studentů.

9.1.2 Výzkumné otázky

K danému výzkumu jsem si položila následující otázky:

O1: Tráví studenti v domově mládeže svůj volný čas podle svého?

O2: Využívají studenti nabízených aktivit v domově mládeže k trávení volného času?

O3: Existují v domově mládeže kroužky, které by svou náplní přitáhly studenty?

O4: Mají studenti možnost navštěvovat jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna?

9.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Pro výzkum jsem si vybrala studenty 1., 2. a 3. ročníku Středního odborného učiliště Staveb silnic a železnic v Ohradní ulici v městské části Praha 4. Vzorek jsem získala od 90 respondentů (chlapců), kteří jsou ubytováni v domově mládeže a tráví zde svůj volný čas. Toto střední odborné učiliště jsem si vybrala proto, že mi prostředí v domově mládeže není úplně neznámé, jelikož jsem tam několik let působila. Z vlastní zkušenosti vím, že se toto střední odborné učiliště s domovem mládeže dobře stará o své studenty a vychází jim maximálně vstříc. Také jsem se trochu zaobírala otázkou, zda se udály nějaké změny v trávení volného času studentů.

9.3 Metoda výzkumu

9.3.1 Dotazníkové šetření

Pro daný výzkum jsem zvolila explorativní metodu formou dotazníků. Sestavila jsem dotazník pro studenty a pro vychovatele. V obou případech jsem zvolila otázky

otevřené výběrové, otevřené s možností vlastního doplnění a uzavřené dichotomické (kladu a záporu) v doplnění s otevřenou odpovědí. Dotazník pro studenty je rozdělen na tři okruhy. V prvním jsem použila otevřené výběrové otázky na téma aktivit uměleckých, sportovních a relaxačních. Do druhého a třetího okruhu jsem použila otázky uzavřené dichotomické s možností otevřené odpovědi na téma zájmových kroužků v domově mládeže a návštěvu jiných zájmových středisek nebo organizací. Dotazník pro vychovatele je rozdělen na čtyři okruhy. V prvním okruhu se shoduje s dotazníkem pro studenty, ve druhém a čtvrtém jsem použila otázky otevřené, které se týkají zájmových kroužků v domově mládeže a zájmových středisek nebo organizací. Otázka třetí je uzavřená dichotomická. Dotazníkovou metodu jsem zvolila z důvodu časového, aby se výzkum nekřížil s náplní nebo s programem volného času na domově mládeže. Podobu dotazníků přikládám v příloze č. 1.

9.3.2 Průběh šetření

Při šetření jsem oddělila dotazníky studentů a vychovatelů. Nejdříve jsem se zabývala studenty a sečetla jsem a rozdělila jejich aktivity z prvního okruhu podle činností. Nejprve aktivity všech studentů dohromady a následně aktivity podle jednotlivých činností. V dalším kroku jsem se soustředila na jednotlivé ročníky a taktéž jsem vyhodnotila jejich zájmovou činnost z prvního okruhu. Dalším krokem bylo zhodnotit druhý a třetí okruh. Poté následovalo vyhodnocení dotazníku pro vychovatele, kde jsem postupně sčítala aktivity v prvním okruhu a potvrzovala nebo vyvracela odpovědi z druhého, třetího a čtvrtého okruhu.

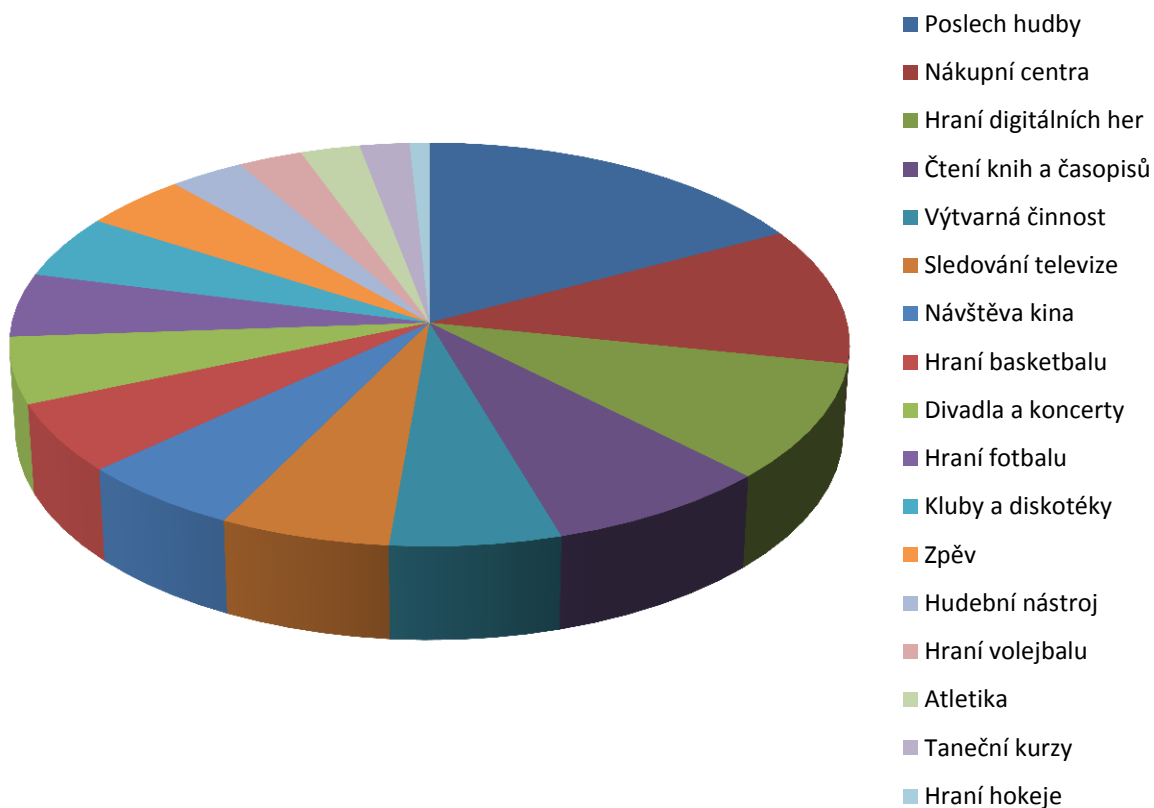
➤ Při vyhodnocování všech aktivit všech studentů z prvního okruhu na otázku *...jestli na domově mládeže provádíte následující aktivity individuálně, s kamarády...* mi vyšly následující informace:

- poslech hudby 81 studentů
- návštěva nákupních center 52 studentů
- hraní her na PC, na herních konzolách nebo mobilních telefonech 44 studentů
- čtení knih a časopisů 37 studentů
- výtvarná činnost 28 studentů
- sledování televize 28 studentů
- návštěva kin 27 studentů

- basketbal 26 studentů
- návštěva divadel a koncertů 25 studentů
- hraní fotbalu na hřišti nebo v tělocvičně 24 studentů
- návštěva klubů a diskoték 24 studentů
- zpěv 21 studentů
- hra na hudební nástroj 15 studentů
- volejbal 13 studentů
- atletika 12 studentů
- návštěva tanečních kurzů 10 studentů
- hokej na hřišti nebo v tělocvičně 4 studenti

Z chronologického seřazení všech aktivit všech studentů z prvního okruhu je patrné, že se studenti věnují ve svém volném čase raději odpočinkovým aktivitám. Na prvním místě je poslech hudby, 81 studentů z 90, na druhém místě je návštěva nákupních center, 52 studentů z 90 a na třetím místě je hraní na PC, na herních konzolích nebo na mobilních telefonech. Pro lepší přehlednost přikládám Graf č. 1, kde jsou tyto údaje vizuálně znázorněny.

Graf č. 1: Volnočasové aktivity všech studentů

- Dalším mým krokem ve výzkumu bylo rozdělit aktivity z prvního okruhu podle zaměření a zjistila jsem následující informace:

Relaxační aktivity

- poslechu hudby se na domově mládeže věnuje 81 studentů
- nákupní centra navštěvuje 52 studentů
- na PC, na herních konzolách nebo mobilních telefonech hraje 44 studentů
- čtení časopisů a knih se věnuje 37 studentů
- na televizi se dívá v domově mládeže 28 studentů
- kina navštěvuje 27 studentů
- do divadel a na koncerty chodí 25 studentů
- kluby a diskotéky navštěvuje 24 studentů
- do tanečních kurzů chodí 10 studentů

Tyto relaxační aktivity jsem uvedla záměrně na prvním místě, protože je z výzkumu zřejmé, že studenti se většinu svého volného času věnují relaxaci v podobě poslechu hudby, 81 studentů z 90, nebo návštěvy klubu nebo jiného zařízení. Z tohoto výzkumu také vyplývá, že studenti svůj volný čas tráví návštěvou nákupního centra, což je 52 studentů z 90. Většinu času také věnují hraní na PC, na herních konzolích nebo na mobilních telefonech, 44 studentů z 90. Tuto skutečnost přisuzuji dnešní době, jak jsem již uvedla v kapitole *Rizikové chování adolescentů*.

Sportovní aktivity

- basketbal chodí hrát 26 studentů
- fotbal chodí hrát na hřiště nebo do tělocvičny 24 studentů
- volejbal hraje 13 studentů
- hokej hrají na hřišti nebo v tělocvičně 4 studenti
- atletice se věnuje 12 studentů

Z výčtu sportovních aktivit je zřejmé, že se studenti těmto aktivitám věnují méně, než relaxačním. Pro sportovní aktivity mají k dispozici blízkou tělocvičnu, která patří ke střednímu odbornému učilišti nebo mohou chodit do jiných sportovních organizací nebo středisek. Vychovatelé v domově mládeže je v tomto směru podporují, jak se budu zmiňovat při vyhodnocení dotazníku pro vychovatele. Z výzkumu tedy vyplývá, že na prvním místě mezi sportovními aktivitami je basketbal, chodí ho hrát 26 studentů z 90. Na druhém místě je fotbal, 24 studentů z 90 a na třetím místě je volejbal, 13 studentů z 90.

Umělecké aktivity

- výtvarné činnosti se v domově mládeže věnuje 28 studentů
- zpěvu se věnuje 21 studentů
- na hudební nástroj hraje 15 studentů

U uměleckých aktivit je zřejmé, že se nejvíce studentů věnuje výtvarné činnosti, 28 studentů z 90, což je také vidět na celkovém přehledu všech aktivit u všech studentů. Je to také dáno tím, že jsou v domově mládeže pro utužení kolektivu organizovány dílny s tímto zaměřením. Tuto skutečnost budu také zmiňovat při hodnocení dotazníku vychovatelů.

- Dalším krokem ve výzkumu bylo vyhodnotit druhý a třetí okruh a zjistila jsem následující informace:

Ve třetím okruhu měli studenti odpovědět na uzavřenou dichotomickou otázku a popřípadě ji rozšířit o svou odpověď. Otázka: *Navštěvujete jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna...* „, ano“ odpovědělo 33 studentů z 90 a uvedli i příklady, o kterých se budu zmiňovat při hodnocení ročníků.

Ve druhém okruhu se měli studenti vyjádřit na otázku: *Chodíte do zájmového kroužku v domově mládeže?* Opět byla k dispozici uzavřená otázka kladu a záporu a možnost vlastního vyjádření. Tato otázka se při výzkumu ukázala jako bezpředmětná, protože z výzkumu vyplynulo, že nejsou v domově mládeže kroužky organizovány z důvodu velké rozlišnosti oborů studentů. Při sestavování dotazníku jsem chtěla ověřit, zda tato věková kategorie mládeže má zájem o organizování svého volného času. Z výsledků šetření tedy vyplývá, že kroužky nejsou zorganizovány i z důvodu snazší organizace v domově mládeže.

- V dalším kroku výzkumu jsem se soustředila na jednotlivé ročníky a vyhodnotila jsem u nich okruhy dotazníku.

1. ročník

Z prvního ročníku v prvním okruhu při zhodnocení aktivit uměleckých, sportovních a relaxačních jsem získala následující údaje:

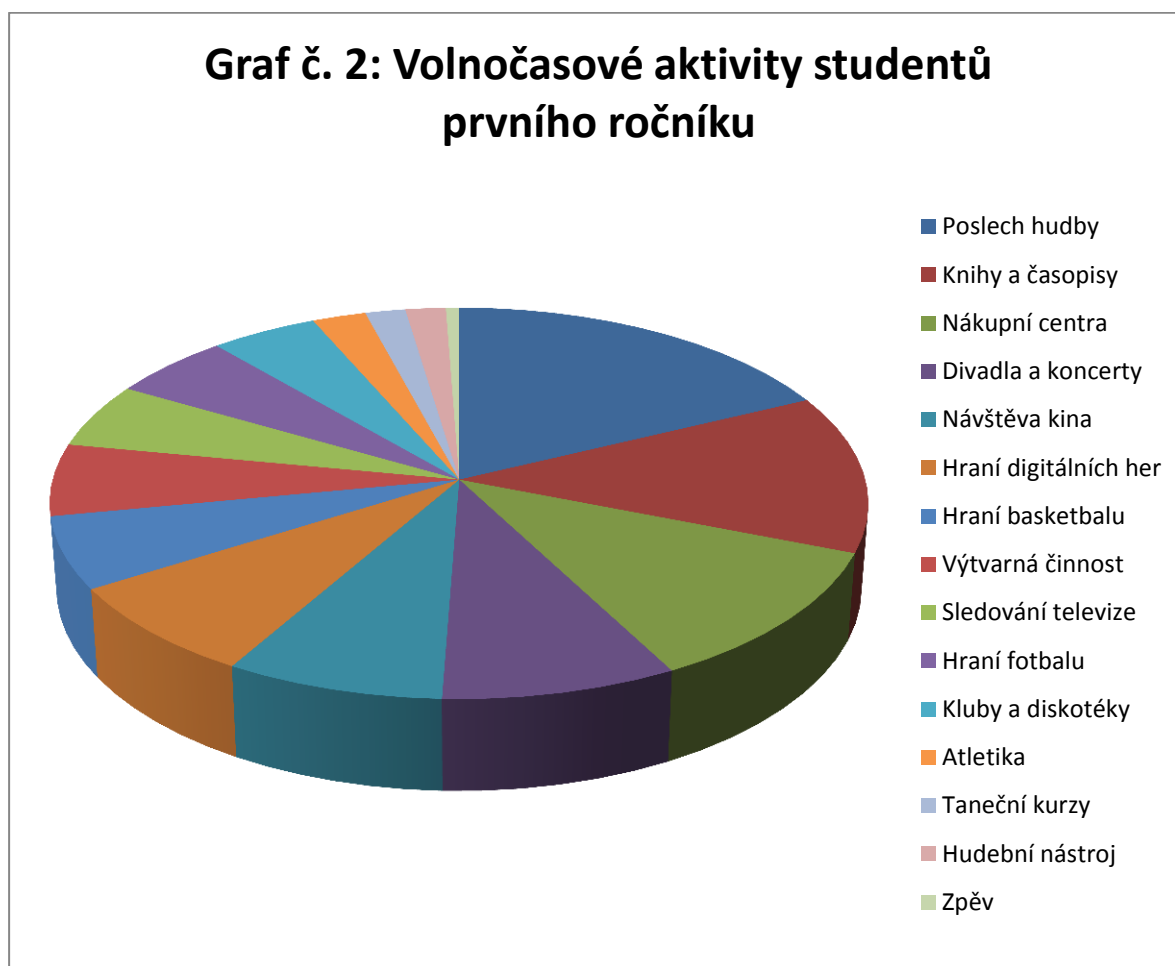
- Hudbu v domově mládeže ve svém volném čase poslouchá 30 studentů
- knihy a časopisy čte 22 studentů
- nákupní centrum navštěvuje 19 studentů

Na seřazení aktivit u studentů 1. ročníku je zajímavé, že například kluby nebo diskotéky navštěvuje 8 studentů z 34 nebo tanečních kurzů se účastní 3 studenti z 34. Studenti 1. ročníku jako svou zálibu neuvedli volejbal a hokej.

Ze šetření třetího okruhu je patrné, že 9 studentů navštěvuje jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna. Je to například středisko Slavie Praha (florbal), Folimanka a CSK Praha (basketbal), ale také fitness studio World Class nebo středisko pro latinskoamerické a standartní tance.

Otázka položená v druhém okruhu, která se týkala zájmových kroužků v domově mládeže, se stala pro výzkum bezpředmětná, takže nebyla studenty zodpovězena.

Přehled aktivit z prvního okruhu přikládám v následujícím grafu:

2. ročník

Z dotazníků v prvním okruhu, který se týkal aktivit uměleckých, sportovních a relaxačních, vyšly následující údaje:

- hudbu v domově mládeže poslouchá 31 studentů
- na PC, herních konzolách nebo mobilních telefonech hraje 22 studentů
- nákupní centra navštěvuje 21 studentů
- knihy a časopisy čte 21 studentů

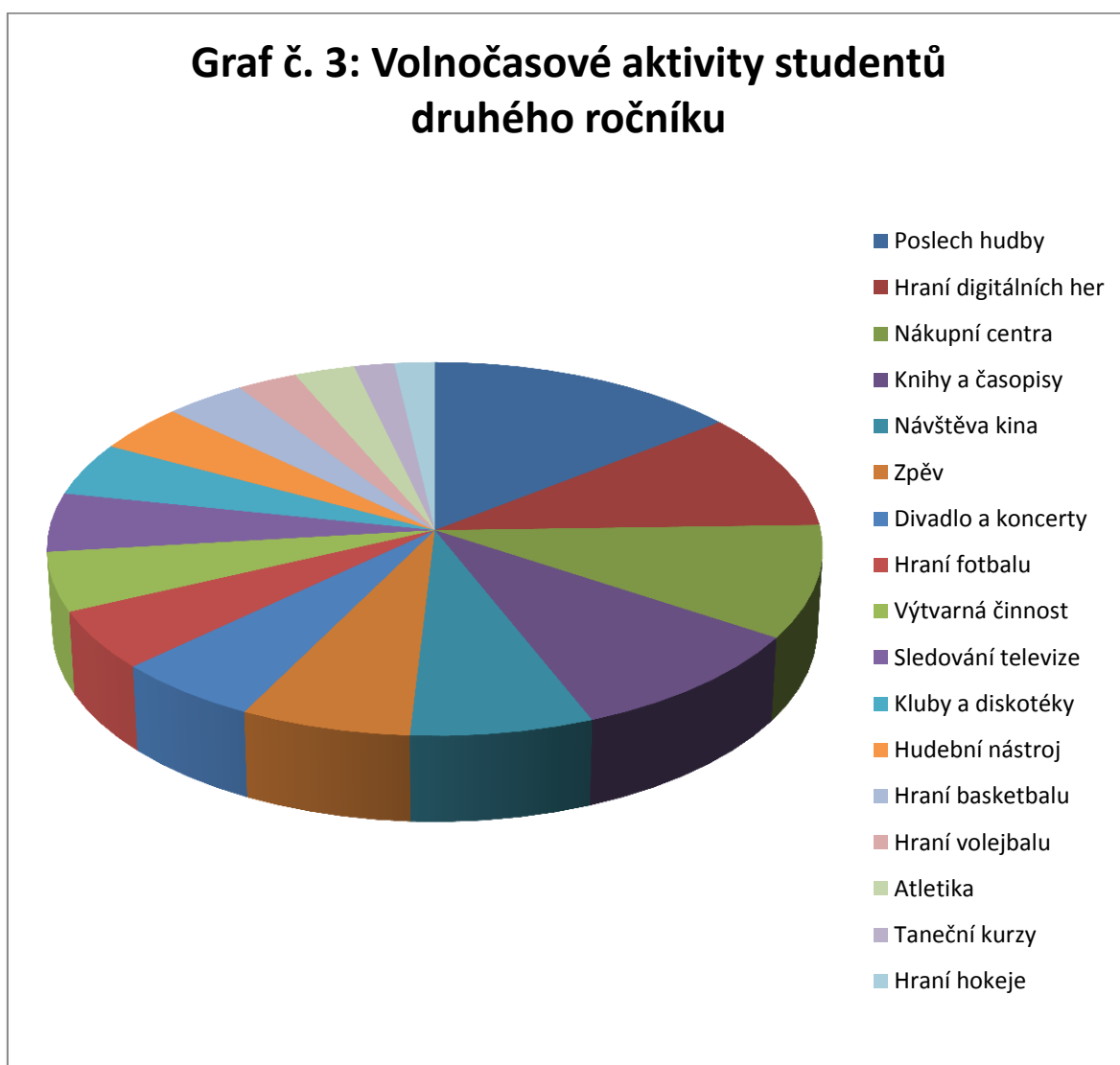
Po seřazení všech aktivit, kterým se studenti 2. Ročníku v domově mládeže věnují, je zřejmé, že se na předních místech umístila hudba a také hraní na PC, na herních konzolách nebo mobilních telefonech. Taktéž návštěva nákupních center u této věkové

skupiny není zanedbatelná. Naopak sportovní aktivity, jako například basketbal, uvedlo 8 studentů z 34, volejbal a atletiku uvedlo 6 studentů z 34. Do tanečních kurzů a na hokej chodí 4 studenti z 34. Z dotazníku vyplývá, že se studenti věnují všem aktivitám, které jim byly nabídnuty.

Při vyhodnocení třetího okruhu je zřejmé, že 16 studentů navštěvuje jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna. Mezi ně patří například posilovna (Galaxie Fitness Háje), Squash Arena, nohejbal (TJ Kovo Praha), Vojenský historický ústav, volejbal (ČZU Praha), plavecký bazén Podolí nebo Sokol Vinohrady.

Druhý okruh, který se týkal zájmových kroužků v domově mládeže, opět studenti nezodpověděli, takže se zde potvrdilo, že i pro ně byla tato otázka bezpředmětná.

Přehled aktivit z prvního okruhu studentů 2. ročníku přikládám v následujícím grafu:

3. ročník

Z vyhodnocení prvního okruhu aktivit uměleckých, sportovních a relaxačních jsem získala následující údaje:

- hudbu poslouchá 20 studentů
- knihy a časopisy čte 13 studentů
- nákupní centra navštěvuje 12 studentů

Na předních místech se opět umístila hudba, knihy a časopisy a nákupní centra. Naopak méně se studenti věnují fotbalu, zájem uvedli 4 studenti z 22, do tanečních kurzů chodí a na hudební nástroj hrají 3 studenti z 22 a na atletiku dochází 2 studenti z 22. Studenti 3. ročníku nevedli jako svoji zálibu hokej.

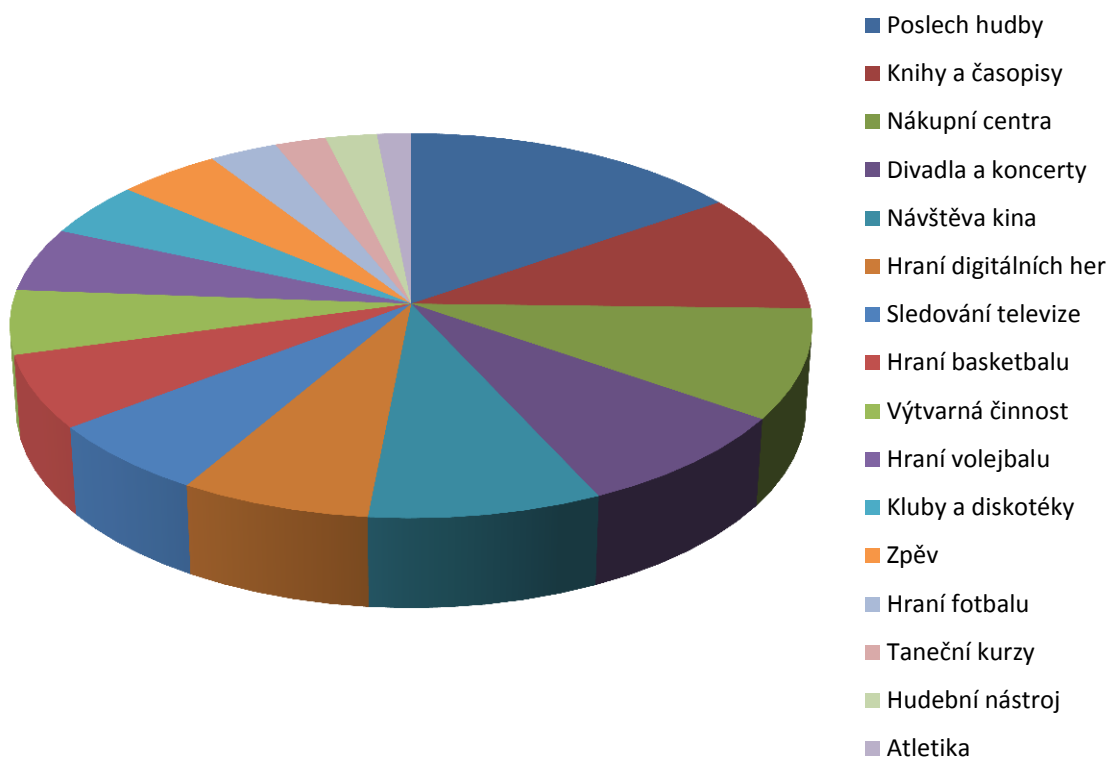
Z vyhodnocení třetího okruhu vyplývá, že 8 studentů navštěvuje jiné zájmové středisko nebo organizaci. Patří sem například basketbal (USK Praha), taneční kurzy, soukromé hodiny zpěvu a hry na klavír a kytaru (ZUŠ), joga, volejbal (Sokol), fitness (Galaxie Háje) nebo sportovní klub.

Otázka ve druhém okruhu, která se týkala zájmových kroužků v domově mládeže, nebyla taktéž zodpovězena. I tady se potvrdilo, že byla pro výzkum bezpředmětná.

Přehled uměleckých, relaxačních a sportovních aktivit z prvního okruhu přikládám v následujícím grafu:

**Graf č. 4: Volnočasové aktivity studentů
třetího ročníku**

➤ Dalším krokem, který jsem si stanovila při výzkumu, bylo vyhodnocení dotazníku pro vychovatele. Na otázky v dotazníku odpovídaly tři vychovatelky.

V prvním okruhu na otázku *...zda studenti v domově mládeže provádějí následující aktivity individuálně, s kamarády...* jsem získala informace:

- u uměleckých aktivit odpověděly všechny vychovatelky shodně (kladně)
- u sportovních aktivit zodpověděly shodně v rámci fotbalu, basketbalu a volejbalu, atletiku potvrdila pouze jedna vychovatelka a dotaz na hokej zodpověděly všechny záporně
- u relaxačních aktivit se všechny vychovatelky shodly na návštěvě kin, hraní her na PC, na herních konzolách nebo mobilních telefonech, návštěvě divadel a koncertů, poslechu hudby, sledování televize a na návštěvě nákupních center, dvě vychovatelky se shodly na návštěvě klubů a diskoték, pouze jedna

vychovatelka odpověděla kladně na čtení knih a časopisů a na návštěvu tanečních kurzů

Odpovědi vychovatelek se rozcházejí z toho důvodu, že každá má na starosti jinou skupinu studentů, a tím pádem jiné zkušenosti. Co se týká uměleckých aktivit, vychovatelky v dotazníku doplňují, že v domově mládeže pořádají výtvarné a pracovní dílny pro utužení kolektivu, že si studenti rádi společně posedí, zahrají na hudební nástroj nebo zazpívají. V relaxačních aktivitách vychovatelky podporují individuální činnost studentů, spolupracují s divadly, akce probíhají formou nabídek.

Ve druhém okruhu na otázku *...jestli jsou v domově mládeže zájmové kroužky...*, vychovatelky shodně odpovídaly, že z důvodu velké rozlišnosti oborů nejsou v domově mládeže vedeny žádné zájmové kroužky. Tímto sdělením potvrdily odpovědi studentů.

Otázka ve třetím okruhu *...uved'te, zda sama vedete zájmový kroužek*, se stala z pohledu výzkumu nepotřebná, protože druhý okruh poukázal na to, že v domově mládeže nejsou vedeny zájmové kroužky.

Čtvrtý okruh se týkal otázky *... jsou jiné možnosti trávení volného času studentů v domově mládeže...* Všechny vychovatelky shodně odpověděly, že pokud mají studenti zájem navštěvovat jiné zájmové středisko nebo organizaci, rádi jim ho pomohou najít a podporují je v tom.

9.4 Výsledky výzkumu

9.4.1 Zhodnocení dotazníků

Prvním stanoveným cílem bylo zjistit, jak tráví studenti svůj volný čas v domově mládeže. Pro tento cíl zmíním aktivity všech studentů dohromady, rozdělení aktivit podle jednotlivých činností, možnost navštěvování jiného střediska nebo organizace a zájmové kroužky v domově mládeže. K tomuto cíli dále zmíním i aktivity podle jednotlivých ročníků.

Z chronologického seřazení všech aktivit u všech studentů a z Grafu č. 1 je patrné, že na prvních třech místech se umístily hudba, nákupní centra a hraní na PC, na herních konzolích nebo mobilních telefonech. Z dotazníkového šetření je tedy patrné, že se

studenti ve svém volném čase raději věnují relaxačním aktivitám, než aktivitám sportovním nebo uměleckým. Není ani zanedbatelné čtení knih a časopisů a výtvarná činnost, které se umístily na čtvrtém a pátém místě. Z výzkumu tedy vyplývá, že studenti volí ve svém volném čase raději méně náročné aktivity. Což také potvrzuje umístění atletiky a hokeje na 13. a 15. místě v žebříčku aktivit, stejně jako umístění návštěvy tanečních kurzů na 14. místě.

Pro potvrzení cíle zjistit jak tráví studenti svůj volný čas v domově mládeže, vyšly z dotazníkového šetření při rozdělení činností podobné výsledky, jako u seřazení všech aktivit u všech studentů, u relaxačních činností jsou na prvních třech místech hudba, nákupní centra a hraní na PC, na herních konzolích nebo mobilních telefonech. Při sportovních činnostech dávají studenti přednost basketbalu, fotbalu nebo volejbalu a z uměleckých činností je to například výtvarná činnost, zpěv nebo hra na hudební nástroj. Z dotazníků vyplývá, že když jsem oddělila jednotlivé činnosti trávení volného času, nebyla čísla u sportovních nebo uměleckých aktivit tak nízká, jako když jsou zahrnuta mezi ostatní aktivity. Je to také patrné z grafů, které jsou u následných šetření.

U návštěvnosti jiných zájmových středisek nebo organizací v době volna vyšlo z dotazníkového šetření, že 33 studentů z 90 navštěvuje tato střediska. Je to méně než polovina oslovených studentů a zároveň je pozitivní zjištění, že jsou studenti ochotni hledat jiné možnosti trávení volného času a cestovat za nimi.

Ohledně zájmových kroužků mi můj záměr nevyšel, protože z dotazníkového šetření vyplynulo, že v domově mládeže se kroužky neorganizují. V rámci dotazníků se tedy tato otázka stala zbytečnou.

Abych si potvrdila závěry, jak tráví studenti svůj volný čas v domově mládeže, rozdělila jsem šetření z dotazníků podle jednotlivých ročníků. Musím konstatovat, že se výsledky poměrně shodují. Studenti prvního ročníku upřednostňují hudbu, knihy a časopisy a nákupní centra, u studentů z druhého ročníku je to opět hudba, hraní her na PC, na herních konzolích nebo mobilních telefonech a u třetího ročníku je na prvním místě hudba, potom knihy a časopisy a opět nákupní centra. Tímto srovnáním jsem si potvrdila, že studenti ve svém volném čase volí méně náročné aktivity. Pozitivním zjištěním z výzkumu je, že studenti v době svého volna sáhnou po knize

nebo časopisu. Naopak k zamyšlení je fakt, že se studenti jdou ve svém volnu jen tak projít do nákupního centra. Trend potvrzují také grafy, které jsou u následných šetření.

Dalším cílem mého šetření bylo zjistit, zda mají studenti v domově mládeže nabídku akcí, které by mohli vykonávat v době volna. Vycházela jsem z dotazníků pro vychovatelky a potvrdila jsem si, že v domově mládeže jsou organizovány výtvarné a pracovní dílny pro utužení kolektivu, že studenti si mohou společně posedět a zahrát na hudební nástroj, zazpívat nebo se zúčastnit výtvarné činnosti. Toto zjištění vychází také z dotazníků studentů a je i patrné umístění těchto zálib v uměleckých aktivitách.

Mým dalším cílem bylo zjistit, zda mají studenti v domově mládeže vytvořené možnosti k trávení svého volného času. Tento cíl je podobný, jako předcházející, a tak mohu konstatovat podle výsledků z dotazníků pro vychovatelky, že studenti mají v domově mládeže vytvořené možnosti k trávení volného času. Kromě činností, o kterých jsem se již zmiňovala v předcházejícím odstavci, mají ještě studenti možnost využít zájmová střediska, když o ně projeví zájem.

Posledním cílem bylo zjistit, jestli se tvrzení studentů nějakým výrazným způsobem liší od tvrzení vychovatelek. Při porovnávání výsledků z dotazníků vychovatelek a studentů musím říci, že tomu tak není a výsledky, které se týkají aktivit nebo zájmových středisek se shodují. Je to patrné z grafů u následných šetření a z vyhodnocení dotazníků vychovatelek.

9.4.2 Potvrzení otázek

O1: Tráví studenti v domově mládeže svůj volný čas podle svého?

Z výsledků dotazníků pro studenty i pro vychovatele a z grafů u jednotlivých aktivit je zřejmé, že si studenti mohou vybrat z nabízených aktivit nebo mohou některé aktivity provádět s kamarády nebo individuálně. Mohou si tedy zvolit, jak budou trávit svůj volný čas. Tímto zjištěním mohu na tuto otázku odpovědět kladně.

O2: Využívají studenti nabízených aktivit v domově mládeže k trávení volného času?

Ze zjištěných výsledků z dotazníků pro vychovatele je zřejmé, že studenti využívají nabízených aktivit v domově mládeže. Ať se již jedná o umělecké aktivity nebo o nabízenou spolupráci s divadly, která probíhá formou nabídek. Pomocí tohoto zjištění z dotazníků mohu opět na tuto otázku odpovědět kladně.

O3: Existují v domově mládeže kroužky, které by svou náplní přitáhly studenty?

Z výsledků z dotazníků pro vychovatele a studenty je patrné, že v domově mládeže nejsou organizovány žádné kroužky, a proto je odpověď na tuto otázku záporná.

O4: Mají studenti možnost navštěvovat jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna?

Podle výsledků z dotazníkového šetření studenti mají možnost docházet do jiného střediska nebo organizace v době svého volna. Toto zjištění potvrzuje 33 studentů z 90. Je to méně než polovina oslovených studentů, ale přesto mohu na tuto otázku odpovědět kladně.

10 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti využití volného času studentů na středním odborném učilišti s domovem mládeže. V teoretické části jsem se zabírala volným časem jako pojmem, ale i volným časem studentů. Zmínila jsem se o výchově mimo vyučování, o režimu domova mládeže, o činnosti vychovatele v domově mládeže. V teoretické části jsem se také zmínila o problematice vztahů mezi vychovatelem a mladým člověkem a nastínila jsem problematiku vztahů mezi dětmi. Nedílnou součástí teoretické části bakalářské práce je problematika adolescence, vrstevnických vztahů nebo rizikového chování adolescentů. Po vypracování teoretické části bylo vše připravené pro praktickou výzkumnou část.

Ve výzkumné části jsem se snažila pomocí prvků z teorie najít poznatky, které by se potvrdily v praxi. Na základě vlastního dotazníku se dají vyčíst informace, které vypovídají o využití volného času studentů středního odborného učiliště v domově mládeže. Jednalo se o studenty 1., 2. a 3. ročníku Středního odborného učiliště Staveb silnic a železnic v Ohradní ulici v městské části Praha 4. Byli to chlapci ve věku 15-18 let, což splňuje cílovou skupinu. Zároveň byly osloveny pomocí dotazníků i vychovatelky. V dotaznících se objevila otázka, která se týkala organizování kroužků v domově mládeže, ale pro výzkum se stala bezvýznamnou. Přesto uvádím vyhodnocení této otázky, protože se domnívám, že i tak měla pro výzkum svůj význam. Za výhodu aplikace metody dotazníků pro vychovatele i pro studenty považuji potvrzení, a v jednom případě nepotvrzení, výzkumných otázek. Výzkum

potvrdil, že se studenti v domově mládeže mají možnost rozhodnout, jakou činnost ve svém volném čase budou vykonávat a mohou si vybrat z nabízených aktivit. Mají také možnost navštěvovat jiná zájmová střediska nebo organizace v době volna. Pomocí dotazníku pro vychovatele jsem si ověřila odpovědi studentů. Výzkumná část nám tedy potvrdila teoretické poznatky.

Seznam použitých informačních zdrojů

PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. 3. aktualizované vydání, Praha: Portál. 2002, ISBN 80-7178-6

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál. 2004, ISBN 80-7178-5

VAŠUTOVÁ, M., PANÁČEK, M. a kol. Mezi dětstvím a dospělostí. Vybrané kapitoly z psychologie. Filosofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. 2013, ISBN 978-80-7464-125-1

VÁŽANSKÝ, M. Základy pedagogiky volného času. 2. doplněné vydání, Brno: Print Typia, spol. s r. o. 2001, ISBN 80-86384-00-4

SOBOTKOVÁ, N. a kol. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Grada Publishing, a. s. 2014, ISBN 978-80-247-4042-3

HOSKOVEC, J., NAKONEČNÝ, M., SEDLÁKOVÁ, M. Psychologie XX. století. Praha: Karolinum. 2003, ISBN 80-246-0300-4

PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum. 2011, ISBN 978-80-246-1916-3

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál s r. o. 2008, ISBN 978-80-7367-383-3

MACEK, P., LACINOVÁ, L. Vztahy v dospívání. Barrister & Principal o. s. 2012, ISBN 978-80-87474-46-4

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. Praha: Karolinum. 1996, ISBN 80-7184-317-2

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Nové, rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál s r. o. 2009, ISBN 978-80-7367-647-6

Zákony, nařízení a vyhlášky

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro studenty

Student 1. ročníku Student 2. ročníku Student 3. ročníku

1. Prosím, uveďte, jestli na DM provádíte následující aktivity individuálně, s kamarády nebo v zájmovém kroužku:

Umělecké aktivity

zpěv výtvarná činnost hra na hudební nástroj

Sportovní aktivity

fotbal (hřiště, tělocvična) basketbal atletika

hokej (hřiště, tělocvična) volejbal

Relaxační aktivity

návštěva kin hraní her (na PC, herních konzolích, mobilních telefonech)

návštěva divadel a koncertů

čtení knih a časopisů návštěva klubů, diskoték

poslech hudby návštěva nákupních center

sledování televize návštěva tanečních kurzů

2. Chodíte do zájmového kroužku na DM:

ano ne

pokud ano, uveďte prosím, do jakého

---

3. Navštěvujete jiné zájmové středisko nebo organizaci v době svého volna (během týdne tráveného na DM):

ano ne

pokud ano, uveďte prosím, jakou:

Příloha č. 2: Dotazník pro vychovatele

Jsem muž žena

1. Prosím, uveďte, zda studenti na Vašem DM provádějí následující aktivity individuálně, s kamarády nebo v zájmových kroužcích:

Umělecké aktivity

zpěv výtvarná činnost hra na hudební nástroj

Sportovní aktivity

fotbal (hřiště, tělocvična) basketbal atletika

hokej (hřiště, tělocvična) volejbal

Relaxační aktivity

návštěva kin hraní her (na PC, herních konzolích, mobilních telefonech)

návštěva divadel a koncertů

čtení knih a časopisů návštěva klubů, diskoték

poslech hudby návštěva nákupních center

sledování televize návštěva tanečních kurzů

2. Jestli jsou na Vašem DM zájmové kroužky, uveďte prosím, jaké:

---

3. Prosím, uveďte, zda Vy sám/sama vedete zájmový kroužek:

ano ne

4. Pokud jsou jiné možnosti trávení volného času studentů na Vašem DM, napište, prosím, jaké (například docházení studentů do zájmových středisek, organizací)

Příloha č. 3: Informace k dotazníkům

Dobrý den,

jmenuji se Dagmar Bezděková, studuji na Karlově univerzitě obor Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku a právě pracuji na závěrečné práci, která se týká volného času studentů na domově mládeže. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění dotazníku, který je anonymní. Odpovědi, které zde uvedete, použiji pouze k účelu mé práce. Z předepsaných možností vyberte tu, která Vás nejlépe vystihuje. Vybranou odpověď zakřížkujte a bude-li třeba, doplňte ji na řádky. U otázek, které nemají předepsané odpovědi, odpovězte vlastními slovy.

Ještě jednou Vám děkuji za vyplnění dotazníku.

Přeji Vám mnoho úspěchů v životě i ve škole.

Dagmar Bezděková